

SÉ TA SZŐCS GÉZA TER

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2026

www.alexandra.hu • www.moobius.hu
www.europakiado.hu

UTÓSZÓ

Szép város Kolozsvár?

E könyv keletkezéséről

„Egy dán író jár haditudósítóként Kolozsvárt: Aage Madelung a neve. *Megbélyezetttek* című regénye, mely az oroszországi pogromvilágot festi: döbbenetes kordokumentum s irodalmi siker – Európa-szerte. Madelung – felfedezi Kolozsvárt. Hadinaplójában s cikkeiben – elvarázsolt csipkerózsának becézi, úgy mondja róla: Európa egyik legszebb városa.”

(Passuth László: *Kutatóárók*. 1966.)

Hogyan született ez a kötet?

Terjedelme eredetileg csak 3–4 lapnyi lett volna.

Néhány hónapja papírra vetettem egy verset a kolozsvári hattyúkról: azt, amely e szöveggyűjtemény legelső darabja. Arra gondoltam: kinyomtatom, mint valami szórólapot, s amikor a vers elhangzik majd közönség előtt, szét lehetne osztani ezeket a röpcédulákat – ha valaki haza szeretné vinni olvasmányának, amit hallott.

Aztán egyre több minden jutott eszembe, ami valamilyen módon összeér ezzel a verssel. Amit „nem árt tud-

ni hozzá”. A Sétatér. A tó. A hattyúk. A színház. Versek, jegyzetek, cikkek régi kolozsvári újságokból. Kisprózák. Kották. Felvételek tanítványokkal való beszélgetéseimről. És újra meg újra, minden mögül előtörve: a műfordítás. De minden: szubjektív és elfogult. Nem a teljességre törekedtem. Közvetlen, egyszerű és személyes szerettem volna maradni, amilyenek – például – Cseh Tamás dalai, legalábbis a nagyobb részük. Nem biztos, hogy ez sikerült nekem. De hogyan lehetne tárgyilagosságot mímelnie annak, aki Európa egyik legszebb városáról ír?

Az elfogultság amúgy is az alapja magának e könyvnek. Hány meg hány csodásabbnál csodásabb hellyel lehetne foglalkozni, valóságosakkal és képzeltekkel, a Niagarától Sambhaláig. Ehelyett egy lepusztított, meggyötört, állandó agresszióknak kitett, belső meghasonlásaiba belefeledkezett várossal vesződni, mely csak félig-meddig látszik ki az iszaphól – milyen az? Minek?

Az *Előretolt Helyőrség* 2018 tavaszán folytatásokban közölte a hattyúkról és a Sétatéréről szóló sorozatomat. Ezeket, továbbá irodalmi esteken vagy diákoknak tartott előadásaim szövegét Farkas Wellmann Endre gyűjtötte össze, így állt össze e kötet.

Valamiről eszébe jut az embernek másvalami. Arról pedig egy további valami. Lényegét tekintve így keletkezett ez a könyv, ez a rendezőelve – ha ugyan elvnek lehet nevezni a szabad képzettársításokat.

Madelung háborús naplójáról először Passuthnál olvastam. A műnek több kiadása van, végül e dániai svéd író minden hozzáférhető könyvét beszereztem – amit csak tudtam. De nem találtam rá Kolozsvárral foglalkozó mondataira. (Nem kétlem azonban, hogy ezek léteznek.) Egyik kisregényét Benedek Marcell fordította. Passuth szavaiból az derült ki: ez a dán ember meglátta, megérezte és megragadta azt, hogy mi szunnyad városunk csipkerózás fátylai és kendői alatt, a fáslik alatt és a szemfedők alatt. (E Csipkerózsika-város Krúdy tollára lehetett méltó, egyféle rokonaképp az elzálogosított felvidéki városoknak, amelyek oly kedvesek voltak Krúdy számára.) Az már külön kérdés, hogy az azóta eltelt évszázad mennyi mindent rombolt, csonkított, amputált a városon, mennyi testétől és lelkétől idegen operációt hajtott végre rajta. Madelung németül írt, nem svédül, nem dánul, és a vesztes oldalon, a németek, osztrákok, magyarok győzelmében bízva írta újságcikkeit. Az oroszországi zsidópogromokról tudósító első író volt, felháborították azok a lincselések is, amelyeknek orosz baloldaliak estek áldozatul. Nem tudom, miért felejtettük el.

(Úgy tűnik, Madelung a *Berliner Tageblatt*-ban írt Kolozsvárról, Passuth innen idézhette őt: *Kutatóárok* című könyvében és *Tornyok árnyékában* című kötetében is. A kutatást nem hagytam abba, folytatni tervezem. Madelungot érdemes volna újra felfedeznünk nemcsak magunknak,

hanem a németeknek, dánoknak, svédeknek is, meg persze zsidóknak, ukránoknak, oroszoknak: ahonnan jött, s akikről írt...)

Amikor első nyugati utamról hazatértem, írtam egy jegyzetet Salzburgról, a világ egyik legszebb városáról. Azt fejtegettem: mennyi a hasonlóság Kolozsvár és Salzburg között. A folyók. A magaslatról a panoráma. A városszerkezet. Testvérvárosok lehetnének. Ha a történelem másként hozza, ha a csapásokat elhárítja Kolozsvár feje fölül. De valahol a mélyben azért, elsüllyedt, felülírt kontúrokban, mélyvénásan, rejtett szintaxisok formájában Kolozsvárott is ott lüktet ugyanaz a *persona*, mint abban a másikon, ezer kilométerrel nyugatabbra.

E képzet talán nem más, mint erőltetett, frusztrált, kisebbrendűségből fakadó, kompenzáló, provinciális nagyizálás – mondhatná bárki. Miért vannak úgy oda a Mátyás királyukkal, aki nem is odaváló volt, a mocskos Szamosukkal, az éppen beszántás alatt álló temetőjükkel... ki nem látott szebb temetőt, nagyobb, gazdagabb templomot, szélesebb és hosszabb parkot, csillogóbb szökőkutakat? Nagyra vannak a három hattyújukkal, víztükren az „egymétertizes” (Márai) tavuknak. Sétányok! Szomorúfüzek! Hattyúk! Holdvilág! Giccs! Úgy látszik, léteznek olyan városok, melyeknek minden költője, írója és olvasója kispolgár?

Passuth írja: „Lakásuk a Babos-palota emeletén volt, arccal a »kolozsvári tengerre« – ránézett a Szamos-hídra az

ablak; tajtékzó, a duzzasztó fölött sűrűlő, egymásba harapó vízfodrokat lehetett látni. Így lett a ház gazdájának, az órásmesternek fia, az örök vizektől csábítva – haditengerész.” (70. o.)

Egy dunántúli ember, távol minden tengertől, otthon, a saját kertjében tengeralattjárót épített. Nem amolyan makettet, hanem igazi, tengerképes hajót. Persze nem atomtengeralattjárót – de mégis, olyat, amely képes volt a tenger alatt járni. Valahogy így vannak a kolozsváriak is: egymétertizes tavukban, néhány kócos hattyúmadarukban, egy kedves, de kopott sétatérben képesek az egzotikum, a romantika, a metafizika érintését vagy talán csak lehetőségét megélni, generációkon és évszázadokon keresztül. Képesek ezt a helyet újra meg újra a társasági élet állandó játszóterének tekinteni, díszletvilágnak, mely veszedelmes viszonyokat, érzelmi felfokozottságot, szenvedélyeket hordoz.

Ami pedig a tavakat illeti. Lehet az bármilyen mély vagy bármily sekély, Rilke talányos verssora (kihez írta? persze hogy Hölderlinhez/-nek/-ről) világosan beszél: *tavak csak az örökkévalóságban léteznek*.

A memória megőríz mindent. Írásokat, ismereteket, idézeteket, „tudást”. Emlékeket. Itt tartóztatták le Bodor Ádámot. Itt az őszi avarhalom alatt az árokban találtak egyszer egy holttestet. Egy fiatal legényt öltek meg. A rendőrség sokáig nyomozott (lehet, még ma is nyomoz, még csak 60 éve történt az eset) – mi pedig borzongva

elkerültük azt a helyet, már jóval korábban átsomfordáltunk a szomszéd sétányra. Erről a hídról dobtam be a Szamosba azt a magnószalagot. Itt fulladt bele a folyóba az a fiatal színésznő, az egyik első magyar film forgatásán. Itt lakott Somló Bódog. Itt született Végh Sándor. Igyekeztem nem távolodni el a Sétatértől és környékétől, nem foglalkozni sem a Fő térrel, sem a Házsongárdal, sem a Farkas utcával, sem az Óvárral. Hol vonjam meg a határt? A hattyúknál és a magyar költőknél. De a vége az lett, hogy többször is át-átléptem ezt a limest. Így keletkezett ez a többé-kevésbé spontánul összefésülődőtt szövegthalmaz. Szabad asszociációk jegyzéke. Sok időmet vette el az idézetek pontosítása, visszakeresése, nem is találtam meg mindegyiket. De hát képzettársításokról beszélünk, nem tudományos dolgozatról... József Attila sem rótta oda asszociációi mellé: lásd Freud ilyen meg ilyen című munkájában, Bécs, kiadó, évszám, oldal... E kötet hasznát talán nem irodalomtörténeti szemszögből érdemes keresgélني, hanem onnan nézve, hogy egyfajta példatár olyanoknak, akik többet szeretnének tudni arról a nyelvi, pszichés és mentális erőterről, amelyben a versek születnek. Meg arról, ahogyan ezek átköltöznek egy másik nyelvi valóságba.

(*Hic fuerunt cygni*. Itt hattyúk éltek hajdanán. Néhány napja, 2020 nyarán meglátogattam a tavat a Sétatéren. A vízen vaddisznók méretét meghaladó, monstruózus

műanyag hattyúk úszkáltak: volt köztük lila, meg ciklámen, meg narancsra hasonlító színű is. Élő, igazi, fehér madarat nem láttam. Gondolom, elmenekülhettek. Vagy elbújtak valahova kétségbeesésükben.)

(Kolozsvár ma a román szellemi élet egyik fellelővára. Sajnos, ez nem elég ahhoz, hogy a bornírtságot, ízléstelenséget, böszmeséget, műanyag hattyúkat, hazudozást lehetetlenné tegye a városban.)

Hol hagyjam abba? Azon vettem észre magam, hogy majdnem olyan helyzetbe kerültem, mintha Lázár Ervin novellájában volnék, aki legközelebbi szeretteit akarta megmenteni, de menet közben mindenkiről kiderült, hogy őt is, őket is, ezt is, no még azt is, azokat is szereti. Mindenkiért kár, mindent és mindenkit megmentünk. De végül mégiscsak lemondtam jó néhány kedves szövegemről, például a „Fényes ösvény Kolozsvárott” című esszémről. Meg még annyi mindenről. Itt meghúzom a vonalat.

*Végezetül pedig, mi az első számú tanulság mindezekből?
Talán az, hogy ha az ember betéved a Sétátérre, vagy ha összeáll
a hattyúkkal, nehéz dolog kikeverednie onnan.*

TARTALOM

ELŐSZÓ

Farkas Wellmann Endre: <i>A kolozsvári hattyúk másik arca</i> . . .	5
Kedves Olvasó! <i>Itt hattyúkkal fogsz találkozni</i>	8

HAT VERS	11
--------------------	----

A sétatéri hattyúkról	13
---------------------------------	----

Árvíz a Sétatéren	19
-----------------------------	----

Görög színház a Sétatéren	22
-------------------------------------	----

Az istennyila és a hattyú	25
-------------------------------------	----

A százéves Winnetou, avagy indiántemető a sötét Sétatéren	29
--	----

Kolozsvári horror	31
-----------------------------	----

ELŐADÁSOK, ESSZÉK	33
-----------------------------	----

Ezt írták a magyar költők	
---------------------------	--

<i>a kolozsvári Sétatérről, különösen a sétatéri tóról I.</i>	35
---	----

<i>a kolozsvári Sétatérről, különösen a sétatéri tóról II.</i>	45
--	----

<i>a hattyúkról a 20. század elején, közepén és végén</i>	57
---	----

Még néhány szót a hattyúkról (és versekről és műfordításokról) I.	70
--	----

Még néhány szót a hattyúkról II.	80
--	----

Még néhány szót a hattyúkról III.	90
---	----

Első intermezzo: <i>Molnár Ferenc</i>	108
Második intermezzo: <i>Márai, Tasso, Lamartine</i>	110
Még néhány szót a hatyúkról IV.	115

EGYPERCESEK, INTERJÚ, OPERA	127
Lakásom második ablaka	129
Kolozsvár, február vége (<i>képeslap</i>)	130
Kolozsvári kísértetek (<i>interjú</i>)	132
Részletek egy operából	140

JEGYZETEK	147
-----------------	-----

UTÓSZÓ

Szócs Géza: Szép város Kolozsvár?

<i>E mű keletkezéséről</i>	273
Podhorányi Zsolt: <i>Egy meg nem valósult könyvtervről</i>	280
Lustig Valentin: <i>Utószó Szócs Géza utószavához</i>	281

IDÉZETT MŰVEK	282
---------------------	-----